

Bei der Redaktion der Publikation war eine Grundprinzip, dass wir nur über solche Hochschulinstiute Daten ausgeben, wo die Systematisierung mit unserer Kontrolle schon so durchgeführt ist, dass die Forscher das in das Archiv geratene Schriftgut in wirklich gut aufgearbeitetem Zustand gebrauchen können. Dabei haben wir auch danach gestrebt, alle Universitäts- und Hochschulsammlungen mit facharchivarischer Rechtsstellung vorstellen zu können. Die Systemisierungsarbeiten haben 1997 den Punkt erreicht, an dem wir schon ein Fond- und Bestandsverzeichnis mit richtigen Angaben ausgeben konnten. Dementsprechend haben wir in dem ersten Band die Archive von dreizehn ungarischen Hochschulinstiuten vorgestellt. Aus den Instiuten hat eins - die Kandó Kálmán Technische Hochschule - die facharchivarische Rechtsstellung noch nicht bekommen, aber die von uns durchgeführte Systemisierung ist gleich mit der Systemisierung der anderen. Unter den zwölf Facharchiven sind vier auf dem Lande (in Gödöllő, Keszthely, Miskolc, Sopron). In dem Archiv der Universität in Miskolc unterscheidet sich die Struktur der Arrangierung von den anderen nur insoweit, dass man da auch Hauptfondgruppen verwendet hat. Diese Grundeinheit wird von den anderen Universitäten nicht benutzt. Aber das beeinflusst das Niveau der Forschung und Zugänglichkeit nicht.

Jetzt können wir sagen, dass die in Ungarn entstandenen 15 Universitätsarchive gemeinsam mehr als 4000fm Schriftmaterial mit geschichtlichem Wert aufbewahren und sie organischer Teil des ungarischen Netzwerkes der Archive geworden sind. Nach der Integration der Hochschulbildung im Jahre 2001 gehören diese Archive zu zwölf Universitäten, also an mehreren Stellen ist eine wichtige Aufgabe die Richtung nach der neuen Rahmenstruktur.

Der in den letzten Jahren staatlich gewordene Verband hat mehrere Versuche gemacht, damit sich die Landesuniversitäten auch an die universitätsarchivarische Arbeit anschließen, aber die Wirkung dieser Anstrengungen ist noch nicht spürbar. Man hat in den neuen zentralisierten Universitäten in den Großstädten (Debrecen, Szeged, Pécs) das Zustande bringen eines Facharchivs vorgesehen, aber dessen personale und sachliche Bedingungen sind noch nicht gesichert.

Im Jahre 2001 hat die Generalsammlung des Ungarischen Universitäts- und Hochschularchivverbandes die Entstehung eines Vereins zugesagt und hat den offiziellen eingetragenen Ungarischen Archivverband der Hochschulbildung als selbständige archivarische Fachorganisation bestätigt. Der Verband lässt sich in den gemeinsamen Fachgremien und Kommissionen vertreten und hilft mit seinen Mitteln bei der Entwicklung der Archivarbeit.

Валерій Томазов (Київ, Україна)

СЕСТРИ-БЛАГОДІЙНИЦІ З РОДУ МАВРОГОРДАТО

Представники фінансової аристократії з острова Хіос, що розташований в Егейському морі, оселилися наприкінці XVIII ст. на півдні України, зокрема в Одесі. Вони створили потужні торговельні компанії, які практично контролювали експорт південноукраїнської пшениці, уславилися як відомі благодійники, меценати та громадські діячі. Їхнім коштом будувалися та утримувалися церкви, притулки, навчальні заклади, видавалися книжки, влаштовувалися виставки. Філантропічна діяльність та підтримка культури були, фактично, родинною традицією хіосців. Тому не дивно, що від чоловіків не відставали й жінки.

Однією з найбільш відомих благодійниць та громадських діячок була Катерина Матвіївна Родоканакі, народжена Маврогордато. Вона народилася в Одесі 22 вересня 1834 р. та була охрещена в місцевій грецькій Свято-Троїцькій церкві 24 вересня того ж року¹. Її батько - Матвій Пантелійович Маврогордато (бл. 1780 р., Хіос² - 22 березня 1868 р., Одеса³), одеський купець 2-ї гільдії, власник торгово-експортної фірми, будинків в Одесі та маєтку Тирлівка Гайсинського повіту Подільської губернії - відзначився також як спонсор таємного грецького товариства «Філікі Етерія» та видавець грецьких книжок⁴. Мати - Ангеліка Пантеліївна Кондоставло⁵ (бл. 1802 р. - 19 березня 1876 р., Одеса⁶), дочка турецького підданого хіосця Пантелія Лікардовича Кондоставло - була членом Одеського жіночого благодійного товариства⁷.

7 січня 1853 р.⁸ Катерина вінчалася в одеській грецькій Свято-Троїцькій церкві з «італійським підданим» та дворянином, відомим петербурзьким винним відкупником, комерції радником і Санкт-Петербурзьким 1-ї гільдії купцем, засновником «Святоволоцького гірничозаводського товариства Ф.П.Родоканакі та К^о» Федором Панделійовичем (Пандійовичем) Родоканакі⁹ (13 листопада 1825 р., Ліворно¹⁰ - 21 вересня 1889 р., Баден-Баден, похований в Одесі¹¹).

1890 р. Катерина Матвіївна пожертувала 42 тисячі рублів на будівництво двох кам'яних двоповерхових споруд на території одеської грецької Свято-Троїцької церкви: однієї - для проживання кліру, а другої - для проведення парафіяльних заходів. Частина з цих коштів було спрямовано на реставрацію храму та його внутрішнє оздоблення, а також благоустрій садка біля церкви¹².

Катерина Матвіївна була піклувальницею Благовіщенського (з 1871 р. - Катерининського) дитячого притулку в Санкт-Петербурзі. 1890 р., з нагоди 50-річчя закладу, К.М.Родоканакі пожертувала йому 50 тисяч рублів. Тоді ж, цінуючи щедрю грошову допомогу та наполегливу діяльність благодійниці, за височайшим наказом притулок було перейменовано на честь її померлого чоловіка - Федора Родоканакі. Опікувався цим притулком і рідний племінник К.М.Родоканакі - колезький радник Карл Маркович Севастопуло¹³. Благодійниця була також членом петербурзького Товариства допомоги неповнолітнім калікам та ідіотам¹⁴.

1902 р. Катерина Матвіївна пожертувала 75 тисяч рублів Відомству закладів імператриці Марії на заснування в Одесі дитячого притулку для сиріт-дівчат під назвою «Дитячий притулок Олександра Маврогордато, в пам'ять його батьків Матвія та Ангеліки». Надана сума знаходилася у вигляді банківських акцій: 155 - Бессарабсько-Таврійського, 100 - Санкт-Петербурзького міжнародного комерційного та 45 - Азовсько-Донського комерційного банків. За умовою К.М.Родоканакі планувалося накопичення грошей до 200 тисяч рублів з метою купівлі земельної ділянки в центрі Одесі та будівництва двоповерхової кам'яної споруди притулку, розрахованої на сто вихованок; заснування в закладі церкви Св. Трійці, в якій п'ять разів на рік повинна була здійснюватися літургія за упокій родичів благодійниці; розміщення в одному із залів притулку портрета її померлого брата Олександра Маврогордато. 1912 р. Катерина Матвіївна приєднала до пожертви ще 30 акцій Азовсько-Донського комерційного банку на суму 7500 рублів¹⁵. На жаль, задум К.М.Родоканакі не був реалізований через більшовицький заколот. Катерина Матвіївна під час соціальних потрясінь 1917 р. емігрувала до Парижа, де й померла 9 липня 1923 р.¹⁶ Нащадків це подружжя Родоканакі не залишало.

Молодша сестра Катерини - Ерато Матвіївна - народилася в Одесі 25 березня 1837 р.¹⁷, тут же 1856 р.¹⁸ вийшла заміж за спадкового почесного громадянина м. Одеси Марка Євстратійовича Севастопуло (18 серпня 1822 р., Одеса¹⁹ - 3 січня 1903 р., Одеса²⁰), який належав до хіуської аристократії. Він багато років був власником торгового будинку «Євстратій Севастопуло», членом Ради Одеського комерційного училища, Одеського комітету торгівлі та мануфактури, гласним Одеської думи. За свою діяльність на громадській ниві та значні пожертви на суспільне благо нагороджений орденами Св. Станіслава 2 ст., Св. Анни 2 ст. та Св. Володимира 4 ст.²¹

Ерато Матвіївна Севастопуло багато часу мешкала за кордоном, але також приділяла увагу доброчинній діяльності. Так, 1867 р. вона разом з іншими дружинами знаних одеських купців - своєю тіткою Аріадною Папудовою, а також Марією Раллі та Марією Цицині - брала участь в організації «Комітету з допомоги знедоленим критським родинам». Від благодійних концертів, театральних вистав, базарів та лотерей, проведених членами комітету, у березні 1867 р. було зібрано 23 тисячі 500 рублів сріблом²². Як душоприказниця свого брата - відомого одеського філантропа Олександра Матвійовича Маврогордато, - разом із сином Карлом Марковичем Севастопуло опікувалася благодійними проектами померлого, зокрема щорічним наданням матеріальної допомоги бідним²³. Ерато Матвіївна померла 22 грудня 1925 р. у Ніцці²⁴.

Від шлюбу з Марком Євстратійовичем Севастопуло вона мала трьох синів. Старший - Євстратій, - з'явився на світ в Одесі 9 грудня 1857 р.²⁵ (за іншими даними - 8 січня 1858 р.), 8 січня 1858 р. був охрещений в місцевій грецькій Свято-Троїцькій церкві²⁶. Середній син - Матвій - народився в Одесі 16 листопада 1864 р., а охрещений був у тій же церкві 12 грудня²⁷. Наймолодший із синів - Карл (Скарлат), - народився в Одесі 13 січня 1871 р. та був охрещений 14 березня того ж року в місцевій грецькій Свято-Троїцькій церкві²⁸.

Євстратій Маркович помер в Одесі 20 грудня 1888 р. у віці 31 року²⁹. Найбільш відомі молодші сини. Матвій Євстратійович зробив блискучу дипломатичну кар'єру, був радником російського посольства у Франції, посланником Тимчасового уряду в Данії та повіреним у справах у Франції, дійсним статським радником і камергером імператорського двору³⁰. Карл (Скарлат) Маркович обрав службу по Міністерству юстиції та уславився як благодійник, громадський діяч і колекціонер. Він був статським радником, почесним мировим суддею, членом правління Одеського облікового банку, товаришем голови Товариства покровительства безпритульним дітям, членом дирекції Одеського комітету Піклувального товариства про в'язниці, товаришем голови одеського відділення Російського товариства садівництва та членом одеського відділення Російського технічного товариства³¹.

Таким чином, можемо констатувати, що представниці хіоської аристократії, мешкаючи в Одесі, продовжували родові традиції - активно займалися благодійною й меценатською діяльністю, тим більшу, що сфера їхньої самореалізації була значно обмежена як звичаями, поширеними всередині цієї етносоціальної спільноти, так і законодавчими та світоглядними особливостями Російської імперії.

¹ Греки Одессы. Именной указатель по метрическим книгам одесской Греческой Свято-Троицкой церкви / Сост. Л.Г.Белоусова, Т.Е.Волкова, Г.Л.Малинова и др. - Т. 2: 1834-1852. - Одесса, 2002. - С. 172-173.

² Argenti P. Libro d'oro de la noblesse de Chio. - Vol. 2. - London, 1955. - P. 84, 88.

³ Греки Одессы... - Т. 3: 1853-1874. / Сост. Л.Г.Белоусова, Т.Е.Волкова, Г.Л.Малинова, В.В.Харковенко. - Одесса, 2004. - С. 156-157.

⁴ Томазов В.В. Рід Маврогордато (гілка Лакана) в Одесі: історико-генеалогічна розвідка // Архіви України. - 2010. - Вип. 3-4 (269), липень-вересень. - С. 72-86.

⁵ Греки Одессы... - Т. 1: 1799-1831, 1836 / Сост. Л.Г.Белоусова, С.Е.Березин, Т.Е.Волкова и др. - Одесса, 2014. - С. 240-241, 284-285.

⁶ Державний архів Одеської області (ДАОО). - Ф. 37. - Оп. 6. - Спр. 55. - Арк. 292-зв. - 293.

⁷ Новороссийский календарь на 1864 год. - Одесса, 1863. - Отд. 3. - С. 142.

⁸ Греки Одессы... - Т. 3: 1853-1874. - С. 122-123, 180-181.

⁹ Томазов В.В. Социальный статус семьи Родоканаки в Российской империи // Генеалогический вестник. - СПб., 2014. - Вып. 49. - С. 37-47.

¹⁰ Argenti P. Op. cit. - V. 2. - P. 124.

¹¹ Греки Одессы... - Т. 4: 1875-1891 / Сост. Л.Г.Белоусова, Т.Е.Волкова и др. - Одесса, 2005. - С. 216-217.

¹² Παπουλίδης Κ. Οι Έλληνες της Οδησού. - [Θεσσαλονίκη, 1999]. - Σ. 291.

¹³ Керзум А.П. Детский приют в память Федора Пандиевича Родоканаки // Энциклопедия Санкт-Петербурга [Электронный ресурс]. - Режим доступа (25.05.2012): <http://www.encspb.ru/object/2853438459?lc=ru> (Название с экрана).

¹⁴ Северюхин Д.Я. Общество призрения калек несовершеннового возраста и идиотов // Там же. - Режим доступа (25.05.2012): <http://www.encspb.ru/object/2855730900?lc=ru> (Название с экрана).

¹⁵ Российский государственный исторический архив (РГИА). - Ф. 759. - Оп. 66. - Д. 310.

¹⁶ Argenti P. Op. cit. - Vol. 2. - P. 94.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Греки Одессы... - Т. 1: 1799-1831, 1836. - Одесса, 2014. - С. 248-249.

²⁰ Греки Одессы... - Т. 5: 1802, 1892-1906 / Сост. Л.Г.Белоусова, Т.Е.Волкова и др. - Одесса, 2006. - С. 246-247.

²¹ РГИА. - Ф. 1343. - Оп. 29. - Д. 1763. - Арк. 5-12.

²² Piatigorskii G. The Cretan uprising of 1866-1869 and the Greeks of Odessa // Modern Greek studies year-book. - Minneapolis, 1998/1999. - Vol. 14/15. - P. 133.

²³ ДАОО. - Ф. 2. - Оп. 4. - Спр. 5917. - Арк. 1-24-зв.

²⁴ Argenti P. Op. cit. - Vol. 2. - P. 94.

²⁵ РГИА. - Ф. 1343. - Оп. 29. - Д. 1763. - Л. 6.

²⁶ Греки Одессы... - Т. 3: 1853-1874. - С. 188-189.

²⁷ Там же; РГИА. - Ф. 1343. - Оп. 29. - Д. 1763. - Л. 6.

²⁸ Там же.

²⁹ Греки Одессы... - Т. 4: 1875-1891. - С. 226-227.

³⁰ Матвей Маркович Севастопуло // Дипломаты Российской империи [Электронный ресурс]. - Режим доступа (20.12.2014): <http://www.rusdiplomats.narod.ru/sevastopulo-mm.html> (Название с экрана); Список послов России и СССР в Дании [Электронный ресурс]. - Режим доступа (20.12.2014): https://ru.wikipedia.org/wiki/Список_послов_России_и_СССР_в_Дании (Назва з екрану).

³¹ РГИА. - Ф. 727. - Оп. 2. - Д. 378. - Л. 3,3-об.; Вся Одесса. Адресная и справочная книга всей Одессы с отделом Одесский уезд на 1914 год. - Одесса, 1913. - С. 368.

Олена Уварова, Анатолій Хромов (Одеса, Україна)

ЗНАХІДКА В ДЕРЖАВНОМУ АРХІВІ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ: СІОНІСТСЬКА МЕДАЛЬ КІНЦЯ ХІХ ст.

Як це нерідко буває, несподівана знахідка наштовхує на цікаві дослідження. Виявлення в архівній справі медалі, присвяченої ізраїльському місту Рішон-ле-Ціон, підштовхнула до відновлення подій, пов'язаних з його заснуванням, та до з'ясування появи подібних медалей.

Під час проведення планових робіт зі звіряння нумерації аркушів співробітниками Державного архіву Одеської області (ДАОО) в одній із справ був виявлений металевий предмет у формі монети. Слід зазначити, що архів є одним з найбільших сховищ документів в Україні, які ілюструють історію розвитку всього Північного Причорномор'я, починаючи з кінця ХVІІІ ст. і до сьогодення. Цінні історичні матеріали дають можливість комплексно вивчати історію багатьох народів цього багатонаціонального краю України, в тому числі, й історію євреїв. Окремі описи і цілі фонди архіву зосередили в собі документи єврейської тематики, проте сіоністська медаль з бронзи зберігалася в паперовому конверті у справі про судові розгляди і розшук злодіїв та шахраїв одного з найбільших фондів архіву - фонді № 2 «Канцелярія Одеського градоначальника»¹. На перший погляд, металевий предмет здався монетою часів Російської імперії, але при ретельному огляді стало зрозумілим, що на одному боці монети зображено портрет Теодора Герцля з написами німецькою мовою - його ім'я, івритом - «Не буду мовчати я заради Сіону», а на іншому - панораму сіоністської колонії Рішон-ле-Ціон з обробленими полями і терасовими садами і зроблено напис на івриті².

Теодор Герцль (1860-1904) - єврейський громадський і політичний діяч, засновник Всесвітньої сіоністської організації, провісник єврейської держави і основоположник ідеології політичного сіонізму, восени 1898 р. відвідав ряд єврейських поселень, в тому числі, Рішон-ле-Ціон³.

Рішон-ле-Ціон («перший у Сіоні», книга Ісаї 41:27) - місто у 8 км. південніше Тель-Авіва, є одним з перших сіоністських поселень в Ізраїлі, засноване як мошва⁴ у 1882 р. групою з 10 заможних халу цим⁵ з Росії на чолі з Залманом Давидом Левонтіном. У тому ж році, значна частина членів організації Білу⁶, очолювана Ізраелем Белкіндом приєдналася до поселенців. Незабаром Рішон-ле-Ціон почав переживати труднощі, зокрема, нестачу води. За порадою барона Едмона де Ротшильда (1845-1934) і на його гроші був пробурений глибокий колодязь, і замість рільництва жителі Рішон-ле-Ціона зайнялися плідівництвом, головним чином, виноградарством і виноробством, а пізніше - вирощуванням мигдалю⁷. У 1889 р. були закладені великі винні погребі «Кармел Мізрахі», що поліпшило економічне становище поселення.

До кінця ХІХ ст. у Рішон-ле-Ціоні були відкриті перші в країні дитячий садок і культурний центр, в яких говорили і викладали на івриті. У Рішон-ле-Ціоні Ш. Коен створив мелодію для вірша Н.Х.Імбера «Ха-Тіква», що став національним гімном, тут виник проект національного